

Model odpowiedzialności dyscyplinarnej skazanych w polskim systemie penitencjarnym

Streszczenie

Odpowiedzialność dyscyplinarna skazanych na karę pozbawienia wolności jest konsekwencją obowiązku podporządkowywania się przez osadzonych ustalonym w zakładzie karnym regułom oraz panującej tam dyscyplinie. Przejawem ponoszenia tego rodzaju odpowiedzialności jest nakładanie i wykonywanie wobec wymienionych kar dyscyplinarnych, uznawanych aktualnie przez przedstawicieli nauki prawa karnego wykonawczego za istotne środki oddziaływania penitencjarnego. Niniejsza rozprawa doktorska stanowi szczegółową charakterystykę współczesnego modelu wspomnianej odpowiedzialności skazanych, opartą na prezentacji jego najistotniejszych cech oraz zasad. W pracy poddano analizie normy zawarte w przepisach kodeksu karnego wykonawczego oraz aktach wykonawczych regulujących tę materię, w połączeniu z aktualnymi doświadczeniami praktyki penitencjarnej.

Praca została podzielona na dwie części. W obrębie pierwszej z nich analizie teoretyczno i dogmatyczno-prawnej poświęcono siedem rozdziałów. W drugiej z kolei, obejmującej wyłącznie rozdział ósmy, zaprezentowano przeprowadzone badania empiryczne oraz uzyskane w ich przebiegu wyniki.

Zadaniem umieszczonego w rozdziale pierwszym rysu historycznego było wprowadzenie do problematyki karania dyscyplinarnego skazanych na karę pozbawienia wolności. W obrębie tego rozdziału wyróżniono pięć podrozdziałów odpowiadających poszczególnym okresom historycznym, na przestrzeni których kształtowały się zasady odpowiedzialności dyscyplinarnej skazanych. Początki karania dyscyplinarnego opisano w kontekście narodzin polskiej myśli penitencjarnej. Następnie poświęcono uwagę jej rozwojowi oraz kształtowaniu się przepisów dotyczących odpowiedzialności dyscyplinarnej skazanych w okresie zaborów. W dalszej kolejności opisane zostało wymierzanie kar

dyscyplinarnych w zakładach karnych w okresie dwudziestolecia międzywojennego, a także po II wojnie światowej do 1989 r. oraz od 1989 r.

W rozdziale drugim podjęto próbę zdefiniowania kary dyscyplinarnej, a także skoncentrowano się na podstawowych różnicach pomiędzy nią a karą kryminalną. W obrębie opisywanego rozdziału zwrócono również uwagę na potrzebę określenia podstaw prawych tych dwóch rodzajów odpowiedzialności. Rozdział trzeci dotyczy z kolei przesłanek stosowania kar dyscyplinarnych oraz dyrektyw ich wymiaru. W jego ramach przywołana została definicja przekroczenia dyscyplinarnego oraz doprecyzowujące ją przykłady. W rozdziale tym przeanalizowano także decydujące dla wymiaru kary stopień zawinienia oraz zasada indywidualizacji. Ponadto szczególną uwagę poświęcono uprawnieniom skazanych przed wymierzeniem kary dyscyplinarnej. W rozdziale czwartym umieszczono rozważania dotyczące ustawowego i doktrynalnego katalogu kar dyscyplinarnych, dodatkowo zaś sformułowano postulaty w zakresie możliwych modyfikacji w tym zakresie. Rozdział piąty poświęcony został w całości procedurze wymierzania kar dyscyplinarnych, z uwzględnieniem podmiotów uprawnionych do nakładania kar dyscyplinarnych, zasad nakładania kar dyscyplinarnych, w tym zasady kumulacji, przedawnienia karalności i wykonania kary, zasady bezzwłoczności oraz zasady aktualizacji, jak również formy decyzji i skargi na decyzję o ukaraniu karą dyscyplinarną. W rozdziale szóstym poruszone zostały wybrane, szczególnie zagadnienia związane z karaniem dyscyplinarnym. W jego ramach opisano bowiem dylematy i trudności w wykonywaniu najsurowszej z kar dyscyplinarnych, tj. kary celi izolacyjnej, a także szczególnych kategorii skazanych, co do których ustawodawca przewidział kilka wyłomów od standardowych zasad karania dyscyplinarnego oraz karania dyscyplinarnego osób tymczasowo aresztowanych. Ostatni z rozdziałów umiejscowionych w części teoretycznej poświęcony został karaniu dyscyplinarnemu w świetle standardów międzynarodowych. W rozdziale tym zaprezentowano również niektóre wnioski w zakresie karania dyscyplinarnego osadzonych, płynące ze strony instytucji monitorujących polskie jednostki penitencjarne.

Na dwuskładnikowy obszar empiryczny pracy złożyła się prezentacja badań empirycznych przeprowadzonych w dwóch obszarach orzeczniczych, to jest zarówno w obrębie orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, rozpoznającego skargi skazanych odbywających karę pozbawienia wolności w polskich jednostkach penitencjarnych dotyczące ukarania ich karą lub karami dyscyplinarnymi, jak i orzecznictwa wybranego polskiego sądu penitencjarnego, tj. V Wydziału Penitencjarnego i Nadzoru nad

Wykonywaniem Orzeczeń Karny Sądu Okręgowego we Wrocławiu w tym samym zakresie. Każdorazowa prezentacja rezultatów przeprowadzonych badań poprzedzona została opisem czynności badawczych z uwzględnieniem dokonywanej selekcji materiałów, charakterystyką wybranej metody badawczej oraz uzasadnieniem jej wyboru, jak również określeniem pytań i hipotez badawczych.

W zakończeniu dysertacji umieszczono podsumowanie przeprowadzonych badań, a ponadto przedstawiono wnioski i postulaty *de lege ferenda*. Rozprawa obejmuje także bibliografię, wzór zastosowanego narzędzia badawczego w postaci kwestionariusza – ankiety do badań aktowych, protokołu analiz orzeczeń Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, jak również materiałów uzyskanych w toku analiz orzeczeń wyżej wymienionego organu.

Wrocław, Katarzyna Franus - Proszę